

zonnal ott lenne a helye a teljes magyar nyelvterület könyvkínálata között, ha erre mód lenne. A mondaszövegeket mindhárom kötetben Bognár Antal prózaíró mondta el a gyerekeknek, az általam készített válogatás alapján, ezért e sorozatról többet mondani nem lenne illendő.

Az Írók gyermekkorukról című kötet megszületését könyvkiadásunk Fehér Magdának, az Újvidéki Rádió munkatársának köszönheti, aki 1976 óta nem kevesebb, mint 45 gyermekkorról szóló írói vallomást rögzített hangszalagra és bocsátott az éterbe a rádió hullámhosszán. Ennek az értékes dokumentumanyagának tartalmazza majdnem felét ez a szép könyv, azzal a többlettel, amit már csak a könyv nyújthat: minden benne szereplő írónak friss fényképe mellett ott szerepel egy korai, tehát gyermekkori fényképe vagy csoportképe is, ezáltal a kötet dokumentumértéke tovább nőtt. Minden írói vallomás betekintést kínál abba a sajátos vajdasági gyermekvilágba, ahonnan írónk indultak, s abba az élménykörbe is, ami írónk alkotásaiban később föl-fölcsillan. Amilyen mértékben adalék ez a kötet számos írónk életpályájának megismeréséhez, ugyanolyan mértékben művelődéstörténeti adalék is, hisz szűkebb hazánk városainak, falvainak, tanyáinak életébe is betekinthetünk ezeknek az emlékezőseknek alapján, legalábbis azokba a vonatkozásokba, amelyek egy-egy írói gyermekkor mindent megszépítő vagy mindent sötétén láttató szűrőjén át megcsillannak ezekben a szövegekben. Talán el lehetne gondolkozni azon is, hogy a többi, szalagon őrzött vallomás szövegeit is egyszer ki kellene adni.

JUNG Károly

S Z Í N H Á Z

ROMHÁNYI IBIRŐL

A Vajdasági Színházi Múzeum Színészportrék című sorozata keretében december 8-án Romhányi-estet tartottak. Ezen Káich Katalin, Franyó Zsuzsanna, Radoslav Doric, Faragó Árpád, Ferenczi Jenő, Virág Mihály és Gerold László méltatta Romhányi Ibi művészetét. Válogatásunk az est anyagából készült. (Stadler Aurél verse nem hangzott el a műsorban.)

ROMHÁNYI IBINEK

STADLER AURÉL

Széldebb, szenvedőbb Alisont
Osborne se képzel. Gyengéd
Virág, mely alig tárja kelyhét,
De belül izzó könnyeket ont.

Hamvas homlokot méltón koszorúz
Pompás hajforma. S az esdő száj
Mennyit eláru. Örömet, borút.
Igen, mindent, ami fáj.

Tearózsa, kecses és lágy,
Legbensőbb hang, mely átölel,
Szem, mely bársonyos tükrivel,
Felcsillogtatja mámorát.

Nagyszerű lány, új tünemény
Thália legtüzesb egén,
Szépség és szív és új remény,
Magyar művészet szigetén.

Palics, 1959. okt. 25-én

A SZÍNPADI VARÁZSLATRÓL

Ha az emberi sors nem lenne reménytelenül kifürkészhetetlen és kérlelhetetlenül kegyetlen, a mai beszélgetést a színpadi művészetnek egy sokkal szakavatottabb ismerője vezetné. Romhányi Ibivel együtt tanítóm volt ő, amikor életemben eljött annak az ideje, hogy a színház lényegbeli attribútumainak titkát megismerjem. Bambach Róberttől, többek között, azt is megtanultam, mi a rendező szerepe egy-egy előadás színpadra állításában, míg Romhányi Ibi példáján fokozatosan fedeztem fel, hogy mi a magas fokú mesterségbeli tudás egy-egy színészi alakításban, és hol kezdődik a művészi eszközökkel történő szerepformálás.

Budapesten folytatott tanulmányaim során majdnem minden estémet a Pesti Színházban töltöttem. Színészekkel, rendezőkkel, dramaturgokkal és a színház más dolgozóival beszélgettem, miközben a hét órát vártam, amikor kialudtak a fények a nézőtéren, hangtalanul felgördült a függöny, és én elfoglalhattam a helyem az erkély jobb oldalának második lépcsőjén, türelmetlenül várva azt a pillanatot, amikor majd megtörténik az a megmagyarázhatatlan, leírhatatlan és megfoghatatlan *valami*, amiért szabad estéim mindegyikét a színházban töltöttem. Újra és újra annak a varázslatnak a tanúja kívántam lenni, amely a léleknemesítő kisugárzás búvőkörébe vonja a nézőtérben ülőket, és amely csak a színpadi deszkák felől áradó éteri fuvallat sajátja. Ilyenkor a kisszámú beavatottak egyikének érezhettem magam, akik lelkükkel a mindenség titkait érintették.

Egy este az öltözők előtti folyosó kényelmes karosszékeinek egyikében ültem, amikor Ruttkay Éva, a magyar színjátszás élő legendája egész napi filmezéstől kimerülten, fáradtan vonszolta magát öltözőjébe. Önkéntelenül is felmerült bennem a kérdés, vajon képes lesz-e az este is játszani és tündöklő könnyedséggel megjeleníteni a *Vidám kísértetek* egyszerre csábító és csintalan, tüneményesen lebegő kísértetét. S amíg én szorongva vártam első jelenetét, az öltöző és a színpad közötti úton megtörtént az a csodálatos átváltozás, amely csak a színjátszás művészeinek, de nem a színjátszás mesterembereinek sajátja. Ruttkay Éva légius könnyedséggel uralta a színpadot, s bennem először tudatosodott: mi az a többlet, mely egy színházi előadást, egy színészi alakítást művészetté nemesít.

Budapesti tanulmányaim végeztével, itthon, még szorosabbá vált kapcsolatom a színházzal. A színházi múlt tanulmányozása közben a jelen volt tanítómesterem.

Egy zimankós téli kora este, miközben a Katolikus portán át az Ifjúsági Tribün felé igyekeztem, hogy ki tudja, hanyadszor, újra megtekintsem a *Cserezhányéskert* elsősorban harmadik felvonását, háromnegyedes rókabundában előttem csetlett-botlott egy ismerős alak, s én Ruttkay Évára gondoltam. Aznap este is éppen ezért a bottladozó, cseppet sem

kecses mozgású *valakiért* mentem a színházba, aki majd a harmadik felvonásban királynői testtartással magasodik a nézőtér fölé, aki két óra múlva ellenállhatatlan és szerencsétlen, könnyelmű és ésbontóan csábító, szenvedélyes Ranyevszkaja lesz. A színpadi varázslattal volt találkozóim ismét, amelyet a jugoszláviai magyar színpadon mindig és mindenkor egyedül csak Romhányi Ibi tudott és tud maradéktalanul felidézni.

Ki is tulajdonképpen Romhányi Ibi?

Északkelet-Vajdaságban, a szőke Tisza mellett született közvetlenül a második világháború kitörése előtt a Halak jegyében, egyikében a legszenzibilisebb állatövi jegyeknek. Nem véletlen tehát, hogy Romhányi Ibi színésznő lett, még hozzá kivételes érzékenységgű színésznő, aki szerepeit kiváló szakmabeli tudással alkotja meg, s ugyanakkor képes annak a többletnek a kifejezésére is, amely színpadi játékában a művészi átlényegülés velejárója.

Az sem véletlen – s az ezoterikus tanok beavatottjai azt tanítják, hogy nincsenek véletlenek –, hogy a leghozzáértőbb színházi szakemberek, mint pl. Garay Béla, voltak tanítómesterei, s hogy az egyszer felfedezett és felismert sajtóságos talentumot a lehető legkörültekintőbben, legmegfelelőbben használták fel. A szabadkai Népszínház szinonimája Romhányi Ibi és Virág Mihály volt hosszú éveken keresztül. A legjelentősebb női drámai főszerepek 1959 és 1969 között egyben Romhányi Ibi legjobb alakításai voltak. Az elismeréseket, díjakat nemcsak a Vajdasági Színházak Fesztiváljainak bírálóbizottságai ítélték oda a kivételes tehetségű színésznőnek, de Szabadka város Októberi Díja sem váratott sokáig magára, s a díjak legrangosabbikát, a Sterija Játékok női főszerepekért járó fődíját is hamarosan magáénak mondhatta.

Az Újvidéki Rádió magyar drámaegyüttesének tagjaként megszámlálhatatlan rádiódrámában, iskolai és irodalmi műsorban lépett mikrofon elé. Munkáját mindenkor a magas fokú professzionalizmus jellemezte.

Függetlenül művészi pályájának alakulásától, Romhányi Ibi mindenekelőtt és elsősorban színpadi színésznő volt és maradt. A színpad volt az a kifejezési terület, amely a legkétségtelenebbel adott lehetőséget Romhányi Ibinek arra, hogy mint színésznő a legrejtettebb emberi lényeket a legárnyaltabb módon juttassa kifejezésre. Az Újvidéki Színház megalakulásával, többévi szünet után, újra színpadot kapott színjátszásunk fokozatosan legendává nemesülő kiválasztottja. Tevékenységének ebben a második korszakában a sarajevói Kis- és Kísérleti Színházak Fesztiváljának díja is az övé lett, csakúgy mint a Dráma művészek Szövetségének elismerése.

Nyugdíjba vonulása után, amikor már pontot tett, legalábbis a nyilvános elismerések listájára, Budapestről érkezett a hír, hogy a magyar Oscar-díjat, az 1993. esztendő Erzsébet-díját neki ítélte oda a bírálóbizottság. Művészdíj ez a javából, melyet eddig a Magyar Köztársaság legrangosabb művészei kaptak.

Harmincöt év a színpadon, több mint hatvan női főszerep – a rádióban, filmen és a tv-drámákban alakított szerepeket nem számítva –, tizenhat művészi díj, ez egy, remélhetőleg még nem befejezett színművészi pálya mérlege. Kevés, különösen a mi égtájunk alatt, azoknak a szerencséseknek a száma, akiknek annyi alkalom jutott osztályrészül a művészi önmegvalósításra, mint Romhányi Ibinek, de még kevesebben vannak azok, akik a számukra megadott lehetőségeket olyan átfogó és csodálatra méltó módon ki is tudták használni, mint ő.

Itt és most arra szeretnénk választ kapni, mi a titka annak, hogy Romhányi Ibi színpadainkon a varázslat papnőjévé szenteltetett. Feltehetően nem tudjuk majd okos szókkal tetten érni a varázslat mibenlétét, de közöttünk van Romhányi Ibi, aki fontoskodó okoskodásaink végeztével, ha néhány percre is, de elvezet majd minket a tiszta- és nyíltszívűek előtt feltáruló csodák világába. Mert Romhányi Ibi ismeri a titkot, azt a titkot, amely-

nek törvényei szöges ellentétben állnak a nyomorúságos valóságunkat meghatározó törvényekkel. Vesna Krmpotić *Čas je, Ozirise* című könyvében így szól e titokról: „Az alkotás nem fáradozás és görcs, az alkotás a teljes nyitottság, a teljes nem-megerőltetés. Erőfeszítés addig, amíg ki nem tárulkozol, amíg meg nem szabadulsz attól, ami nem vagy. Utána kinyitod szemed, és látsz. Kinyitod füled, és hallasz. Teljesen kitárulkozol, és egészében az üzenet részévé, a tudás részévé, a szépség részévé változol, amely átjár, és valósággá válik benned. Az alkotás az a mód, ahogyan az ember eléri az oszthatatlanságot: akár a szerelem.

»Szeresd felebarátodat, mint önmagadat.« A szeretet nem jótékonyági misszió: a szeretet az a mód, amely lehetővé teszi a harmónia királyságának létrehozását, *tal tvam asi*. Felebarátodat szeretve mint önmagadat felismered, *hogy te vagy az a felebarát*: közötted és közötté nincs határ: és akkor te már elkezded nem észrevenni azt a félrevezető, megétevesztő elválasztó vonalat, amely megakadályoz abban, hogy az légy, ami vagy: a minden.”

KÁICH Katalin

A NAGYASSZONY

Egy tizenöt évvel ezelőtti élményemről beszélnék, és egy múlt éviről, melyek a Romhányi Ibivel való munkából tartósan élnek bennem, és ezek a legkellemesebb élményeim is vele kapcsolatban az elmúlt tizenöt év alatt.

Ljubov Andrejevna a *Cseresznyés kertben* és Helene Alving a *Kísértetekben*. – Két azonos típusú nőszerep. Romhányi értelmezésében talán egy külön tanulmányt is megérdemelne, de most tekintsünk el a részletezés igényétől, és csupán villanásokat idézzünk fel ezekből a szerepépítésekéből.

Mi az, ami különösen jellemző Romhányira ezekben a szerepekben és egész színészi opusára ezek tükrében?

A gazdag színészi eszköztár és érzésvilág kettősségének állandó szimbiózisa a jellemző; az életérzésnek a pontos közvetítése, a jelenetek kemény és éles váltásokkal árnyalt építése, a zaklatott és a megcsillapodott lelkiállapot cseréjének láttatásai a jellemzők.

Mondathangsúlyok élnek bennem elevenen, amelyek arról tanúskodnak, hogy mélyen bevésődtek ezek a mondatok, és azért vésődtek be, mert elevenen érintettek, annak köszönhetően, mert Romhányi Ibi úgy mondta el ezeket a mondatokat, hogy élmény volt a számomra, tartós élménnyé lett. Olykor, mint szállóigét, emlegetem, állandóan idéztem, felidéztem mondattá lettek bennem a Romhányi színpadi mondatai. Úgy tűnt ezeken az előadásokon, hogy a teljesen természetes, egyszerű mondatokat bárki elmondhatja, és meg sem halljuk, de úgy, ahogyan Ő mondta el, úgy más nem tudja elmondani. Olyan ez, mint az *Édes Anna* Vízyéknél betöltött szerepe, hogy *az amit Édes Anna megtesz, azt más nem tudja megtenni* – ez is egy Romhányi mondat. – Hát így vagyok én is a Romhányi mondathangsúlyaival.

A két említett előadás azonos típusú főhőset Romhányi két különböző módon ellentétes építkezési eszközökkel oldotta meg.

Ljubov Andrejevna a *külső*, míg Alvingnét a *belső színészi koloratúra* jellemzi.

Mindkét színészi építkezésben közös a színészi játék színgazdagsága. Ljubov Andrejevna gazdag külső eszközökkel játssza Romhányi, széles gesztusokkal, lelassult és fokozatosan felgyorsuló mozdulatokkal, vagy hirtelen történő mozdulatváltásokkal, szinkronban a csapongó lelkiállapottal, vagy éppen aszinkronnal oldja meg a jelenetet: a beszéd-

cselekvés és a mozdulat aszinkronjával, amely szintén a belső békétlenség sajtáságos kivettési módja. Pontos arcjátékkal épít, sírós hanggal és csábos kacagások váratlan cseréjével ejt ámulatba bennünket. Elegáns, kimért, előkelő mozdulattal vonul, fekete ruhában, állig begombolkozva, és ugyanakkor kacér, kihívó, a csábítás egyértelmű gesztusrendszerével vibrál állandóan és pontosan. Hirtelen omlik össze, percek alatt öregszik meg, és azután ugyanilyen gyors visszaállással uralja ismét a színpadot.

Mivel a *Cseresznyés kertben* a színész testi élete rendezői lehetőségekben követheti a lelki váltásokat, beszélhetünk a színészi eszközök külső koloratúrájáról.

Egyetlen jelenetet emelnék ki, az estély jelenetét. Emlékezzünk vissza: Romhányi elegánsan jelenik meg, a fekete ruhájában, pezsgőspohárral táncol, és őszintén tudomására hozza mindenkinek, mert minek is tagadná: *szereit azt az embert*. Akkor hangzik el ez a mondat, amikor a cseresznyés kert elárverezésének híre bármely pillanatban megérkezhet. Ljubov Andrejevna nem az a legfőbb gondja, hogy elárverezik a cseresznyés kertet, hanem önmagával foglalkozik. És Romhányi Ibi úgy foglalkozott önmagával Ljubov Andrejevnaakt, hogy csak őt kellett nézmem és csak őt hallanom – és még ma is látom és hallom azt a jelenetet. Majd azután az elárverezés hírére egy pillanat alatt omlik össze, alkatilag lesz kisebb, leengedi vállát, vonszolja magát, tekintetéből kiszáll az élet, merev lesz, megöregszik, ott, a szemünk előtt egy méterrel, hogy azután percek alatt – lányának néhány mondatát talán meg sem hallva, de – önmagában erőt gyűjtve, szemünk előtt épül fel. Lassan mosolyogni kezd, furcsa fény gyúl a szemében, a válla visszatér előbbi helyzetébe, gerince kinyúlik, feje kissé hátrébb vetődik, kezét még bizonytalanul nyújtja lányának, és még imbolyog, de tánc lépéshez áll be, és három lépés után már ő, ismét Ljubov Andrejevna – Romhányi Ibi – vezet, és az élet tánca fortissimóig fokozódik!

A másik koloratúra a mondathangsúlyokkal történő színezések, amelyek a sajtáságos Romhányi-mondatokat eredményezik és példázzák. A hangszínváltásokkal lesznek különösek ezek a mondatok. Ilyenek például: „– *Ha elfelejténém a múltamat...!?*” – közben Romhányi úgy mondja ezt, hogy pontosan megtudjuk, nem akarja elfelejteni a múltját. Vagy a gyors hangulati váltások furcsa intonációi: „– *Grisa... az én drága kisfiam (sírós hang). Mondja csak, Petya mitől csúnyult így meg? (merő cinizmussal, keményen).*” Vagy: „– *Akkor öngyilkos akartam lenni (elsírja magát). Micsoda muzsikát hallok? (csilingelő hangon, életerőtől duzzadó érdeklődéssel).*” És sorolhatnám még a bennem most is elevenen csengő mondatokat, de én azokat úgy, ahogy Romhányi Ibi elmondta, sohasem tudnám még átmesélni sem, és akkor miért szaporítsam a szót?

A másik nagy élményem Romhányi Ibi Alvingné szerepmegformálásának látványa volt.

Teljesen eszköztelenül, külső gesztusok nélkül építette fel szerepét, gazdag belső színézessel. Ez a nehezebb szerepépítés. Statikusan minimális helyzetváltozással, pontosan indulni a szövegvégre. Ahol a mozdulatváltás szöveghez kötött, ahol csak annál a mondatnál, illetve mondatnál vagy szóval lehet felállni, vagy elindulni, az a legnehezebb színészi feladat. Mert addig a bizonyos szóig a mondat belső tartalmát árnyaltan láttatni kell. Itt, a *Kísértetekben* a ki nem mondott történeteket is el kellett játszani, mégpedig a Romhányi szájába adott más történetet mondó szöveggel. Romhányi pontosan közvetít. Gondoljunk a tiszteletes és Alvingné üzleti tárgyalásának jelenetére. Asztalhoz ülnek, Alvingné mozdulatlanságba merevedik, nézi az aktákat, és mondja a menhely másnapi felavatásáról szóló szöveget. Közben Romhányi Ibi minden elhangzó mondatával mást is mond, a múltat idézi a tiszteletesben is, és bennünk, nézőkben furcsa sejtéseket kelt. Mereven ül, és a hétperces jelenet alatt *látjuk*, hogy a két ember között fergeteges szerelem dült. – Közben pedig semmi sem történik, csak a menhely felavatásáról szóló egyszerű mondati hangzanak el. De abban, ahogy Romhányi a szavakat egymás mellé ragaszt-

ja, ahogy a mondatszüneteket tartalmasan kitölti, és ahol a mondatszüneteket tartja, a felkavart lelki élet letisztultsága és újra fellépő izgalmának kettőssége látszik. Az egész múltbeli élettöredékét mondta el némán. Az arcizmok szinte meg sem rezdültek, szoborként állt előttünk az előadás végéig a *Nagyasszony*. És Romhányi Ibi Nagyasszony, ezt a szerepkört töltötte be az Újvidéki Színház színpadán az említett két előadás közötti minden szerepében. Hol az első típusú eszköztárból építkezve, hol a második típusúból, hol a kettő kombinációjával, de mindig Nagyasszony volt a színpadon, gazdagon árnyalt és mindig sajátos hangnemben beszélt.

FRANYÓ Zsuzsanna

ÉVEK – SZEREPEK

Romhányi Ibi valójában Romhányi Mária. Így írták be születésekor Törökkanizsán az anyakönyvbe. A plakáton azonban, amely első szabadkai szerepét dokumentálja, nem Mária, hanem Ibi olvasható. Miért változtatott nevet? Mert az Ibit szebbnek, művészebbnek találta, mint a szép és tartalmas, de túl elterjedt Máriát? Sohasem kérdeztem meg tőle. S jól tettem. Mert ha választ kapok a kérdésre, akkor – színészi életútjáról írva – nem kínálkozik alkalom, mondhatnám ziccer, hogy a folyamatosság elvét keresve, követve összekössem Romhányi Ibi feltűnését azzal a ténnyel, hogy pont ekkor betegség folytán lép le a világot jelentő deszkákról, majd rövidesen az élet porondjáról is a szabadkai Népszínház vezető színésznője, ekkor játssza utolsó szerepét Ferenczi Ibi. Egyik Ibi elment, a másik Ibi jött. S ez nemcsak névfolytonosságot jelentett, hanem ennél sokkal többet: Romhányi Ibi is vezető színésznővé lesz a társulatban, amely ekkor vívta ki országos jó híret, többször nyert részvételi jogot a Sterija Játékokon, s állandó versenyben volt az újvidéki Szerb Nemzeti Színház igencsak erős összetételű együttesével a Vajdasági Színházak Találkozóin. Ekkor volt tagja a Dévics Imre igazgató és Virág Mihály rendező vezette társulatnak Pataki László, Fejes György, Versegi József, Szabó István, Heck Paula, Szabó Mária, Tóth Éva, továbbá Karna Margit, Godányi Zoltán, Juhász Anna és mások, akik megbízható tolmácsai voltak az előadások nagy és kis szerepeinek, amelyeket a korszerű műsorú és játéksztílust ápoló szabadkai magyar együttesben játszhattak.

Ez volt a szabadkai Népszínház aranykora.

Ekkor s ebben az együttesben kapott helyet, némi műkedvelő múlt után, Romhányi Ibi. S ennek a társulatnak lett ő vezető színésznője, így folytatva, nemcsak a nevével, hanem tehetségével, művészetével a Ferenczi Ibi fémjelezte hagyományt.

Romhányi Ibi bemutatkozásával, első szerepével, John Osborne akkor modern darabjának Alisonjával megalapozta és előlegezte a későbbi sikeres színészi pályát.

Érettségiző gimnazistaként láttam Romhányi Alisonját, s azóta láttam minden szerepében, volt vagy százhusz, és a legtöbbről írtam is.

Számomra Romhányi Ibi a nemzedékem színésznője.

A szabadkai Népszínház magyar társulatának műsora akkor átgondolt, korszerű s ugyanakkor mindenki számára érdekes lehetett. Ebben a repertoárban Romhányi Ibi, akár a többiek, a legkülönfélébb szerepeket kapta, de a vezetésnek gondja volt a színészeire, nem terhelte túl őket, s igyekezett számukra megfelelő szerepeket találni, törődtek a színészekkel, segítettek, tervezték pályájukat.

Romhányi Ibi tíz évig volt tagja a szabadkai társulatnak. Ez a tíz év két, öt-öt évnyi szakaszra osztható, eljátszott szerepei alapján. Pályáját Alison szerepével kezdte, majd

több kis és középszerepet játszott, egyetlen nagy feladat az első öt évben, amely Achard *Bolond lány*-beli Josefájával zárható, Lyda az *Ilyen nagy szerelemben* (Pavel Kohout). Az első öt év a mesterség elsajátításának jegyében telt. Alakításainak kritikai visszhangja, jogosan, igen kedvező volt.

Szóljunk talán néhány szót Alisonról. Jobb házból való úrilány, apja akarata ellenére férjhez megy Jimmy Porterhez, a lázadó magatartású értelmiséghez, ki éppen úgy elégedetlen saját társadalmi helyzetével, mint a társadalombeli állapotokkal az ötvenes évek Angliájában, de nincs ereje arra, hogy bármit is tegyen, hogy cselekedjen. Erejéből csupán arra futja, hogy saját szemétdombján kakaskodjon, környezetén, elsősorban Alisonon tölti ki bosszúját. Alison békésen tűr, hallgat, szenved, ami csak ingerli Jimmyt (Szilágyi László). Alison kiszolgáltatott, helyzete Jimmyhez köti. Sorsa tragikus, s ezt ő megadóan viseli. Emlékszem az előadás egyik jelenetére, pontosan az egyetlen jelenet, amelyre emlékszem, az, amikor Alison vasal. Félig háttal fordulva felénk áll a vasalódeszka mellett, szürke ruhában, görnyedten – érezni azt a mérhetetlen fáradtságot, ami Alison jellemzi. Mivel fiatal teremtsérről van szó, anélkül hogy egyetlen szót is szólna, érezni lelkiállapotát, tragikus helyzetét, kiszolgáltatottságát. Ma is előttem van ez a jelenet az előadásból, amelyről a kritika is dicsőretnel szólt, mondván, hogy Romhányi Ibi bemutatkozásával jelezte: kiváló jellemszínésznővé fejlődhet.

S ez valóra is vált.

Az első öt évet követő második – ugyancsak ötévnyi – szabadkai korszaka meghozta a nagy szerepeket is. Elsőre a világirodalom egyik legszebb nőszerepét, Josie Hogant, a *Boldogtalan holdból* (O'Neill) Virág Mihály rendezésében. Romhányi Ibi legtöbbször Virág rendezéseiben lépett közönség elé. Majd következett Marinković Glóriája (Petar Šarčević rendezésében), utána Madách Évái *Az ember tragédiájából*, az okos és simulékony Borbála Háy Gyula áltörténelmi drámájából, amit Szabadkán ősbemutatóként játszottak, az *Isten, császár, parasztlól*, Ellen a furcsa brooklyni lány Schisgall akkor futótűzként divatos művében a *Szelem, ó!*-ban, a büszke Gertrudis legismertebb tragédiánkban, a *Bánk bán*-ban, a nadrág-, pontosabban csuhaszerep, György, Deák Ferenc *Afonyákjában*, amiért elsőnek minden magyar színész közül Sterija-díjat kap. György egy elhagyott kolostorba érkezett fiatalember, aki azt ígéri a szerzeteseknek, hogy segítségükre lesz, keze nyomán fel is virul a gazdaság. A szerzetesek azonban szeretőjükké teszik, aminek következménye György átváltozása: „ellágyul a karja / a sok öleléstől, / megdagad itt-ott / a bő szerezettől, / nő lesz a férfiból, / a sárkányölből”. Az előadás végén György meztelenül jelenik meg a barátok előtt, ez talán az itteni színházban az első ilyen megmutatkozás, amely azonban drámai indokoltsággal történik.

Romhányi Ibi utolsó szabadkai szerepe Zilahy Lajos tragédiájának, az *Imbroszi boszorkánynak* Eirene császárnője, a népe és szerelme között ingadozó nő drámája.

Szabadkán lett Romhányi Ibi formátumos művész, kiváló jellemszínész. Tíz tartalmas évet töltött a szabadkai társulatban, olyan lányokat (Alison, Lyda, Josie Hogan) és fiatal nőket alakított (Glória, Borbála, Ellen), kiknek közös jellemzője kiszolgáltatottságuk, melyből képtelenek szabadulni.

Szabadka után Újvidékre szerződik, a rádióhoz. Ulykor fellép az M-stúdió koncertpódiumán tartott előadásokban. Itt játszott szerepei közül emlékezetes Calvia, Majtényi Mihály pályadíjnyertes művében, *A száműzöttben* (rendező: Varga István). Calvia Ovidiusnak, az impérium peremére, a világ végére száműzött nagy római költőnek a szeretője. Különben a helyőrség kapitányának felesége, aki számára Ovidius a nagy ember, Róma költője, és egyúttal a szebb és civilizáltabb élet utáni nosztalgia megtestesítője. Amikor Calvia elveszti Ovidiust, akkor elveszti saját jövőjét is. Szép, tragikus szerep.

Calvia valójában folytatása Romhányi Ibi pályáján a Szabadkán játszott hasonló jelle-
gű szerepeknek, melyeket a színész nő kiválóan tolmácsolt.

Ez a szerepsorozat, a lírai futtatású drámai szerepek sora folytatódik 1974 után, az Új-
vidéki Színház megnyitását követő években. Közéjük sorolható a *Három nővér* Olgája,
az *Agónia* Laurája, a *Cseresznyés kert* Ljubov Andrejevna.

Ugyanakkor folytatódik a *Bánk bán* Gertrudisával indult gonosz nők szerepszériája is.
Ezek a nők is áldozatok, azzal a különbséggel, hogy ők bosszút állnak azokon, akik tragi-
kus sorsuk okozói. Ilyen mindenekelőtt Alice a *Play Strindbergben*, Vízyné az *Édes An-
nában* és Claire Zachanassian *Az öreg hölgy látogatásában*.

Végtelenül nehéz ezek közül kiválasztani a legjobb Romhányi-alakítást.

Olgában az idővel folytatott küzdelmet csodáljuk, melyben előre ismert a vesztes, de
ezt a tragédiát a színész nő hitelesen, belülről sugárzó erővel mutatja fel.

Szélesebb skálán mozog a *Cseresznyés kert* főszereplője. Előbb azt a Ranyevszkáját
látjuk, aki Párizsból jön vissza, boldog, nevet, ragyog, önfeledten tapsikol, s mi elhisszük
neki ezt, mert a színész nő meggyőz bennünket. Majd egy másik Ljubov Andrejevna-
val találkozunk. Amikor a harmadik felvonásban visszavárik a városból Gajevet (Fejes
György) és Lopahint (Soltis Lajos), akik a cseresznyés ügyében mentek. A várakozást
házimulatsággal teszik elviselhetőbbé. A házibál azonban már nem a régi, egykor tábor-
nokok és bárók voltak hivatalosak, most az állomás- és a postafőnök táncol a szalonban.
Ám ha bál, akkor szórakozni, mulatni illik. Ranyevszkaja pedig színész nő is, nem-
csak nő, aki kívánja, szereti a sikert, szeretet hódítani, jobban mondva megkísérel. Sze-
retné meghódítani Petyát, a vén diákot, az örökös elégedetlenkedőt, a kétbalkezes sze-
rencsétlent (Bicskei István). Táncolnak. A nő szándéka erotikával telíti a jelenetet. Ra-
nyevszkaja átfogja Petyát, csakhogy más kívánni, és más sikert aratni. S amikor ezt a
színész nő belátja, karja lecsúszik, ölelése lanyhul. Érezzük, Ranyevszkaja beismeri ve-
reségét. Nem sokkal ezután jön a hír, a cseresznyést elárverezték. És ez az újabb vere-
ség mindennek a végét jelenti.

Romhányi Ibi *Krleža Agóniájának* Laurája (rendező Željko Orešković). Laura két fér-
fi között jut el az öngyilkossáig. Előbb elveszti lecsúszott férjét, majd elveszti szeretőjét
is. Mikor ezt kénytelen belátni, elillannak illúziói, úgy érzi, nincs életének tovább értelme.
A férjét már régen leírta, vele, halljuk, közömbösen beszél, érezzük, ennek a két ember-
nek már régen nincs köze egymáshoz. Amikor azonban Laura a szeretőjével beszél, ak-
kor hangja drámai hangsúlyokkal teltett, a hízélgéstől a meggyőzésen át a kétségbeeső
vádaskodásig ível. Majd belátva, hogy minden erőlködés hiábavaló, hogy egész élete egy
nagy tévedés volt, leszámol mindennel. A falhoz szorulva, mintha felfeszítették volna,
mondja hatalmas, megrázó drámai monológját, s érezzük, most hal meg, nem akkor,
amikor az öngyilkosság valójában megtörténik. Óriási, felejthetetlen jelenete ez Romhá-
nyi Ibinek.

Említettem, Romhányi Ibi másik szerepvonulata a kiszolgáltatottságukért bosszúval
fizető gonosz nők voltak.

Ilyen a *Play Strindberg* Alice (rendező: Radoslav Dorić). Romhányi Ibi első sze-
repe az Újvidéki Színházban, amelyért a legjobb alakításért járó Arany Babérkoszorú-
t kapott a szarajevói fesztiválon. A *Play Strindberg* a férj és feleség vére menő
küzdelme, két egymást gyűlölő ember évek óta tartó harca, amit ők élveznek is.
Romhányi Ibi tökéletesen ábrázolja Alice-t, a közömbösségtől a cinizmuson át a vi-
peragyűlöletig mindent megmutat, azt is, hogy amikor győz, ez a győzelem már nem
jelent semmit, számára is inkább vereség, mint élvezhető diadal, hiszen legkedvesebb
szórakozásától fosztották meg. Hangulatvilágításai kitűnőek, ügyesen taktikázik, szívó-
san harcol.

A *Cseresznyés kert* (rendező: Harag György) Ranyevszkajája, az *Agónia* Laurája, s az *Édes Anna* (rendező: Harag György) Vízynéje mellett a *Play Strindberg Alice*-a Romhányi Ibi művészetének csúcsa.

Romhányi Ibi drámai színész, aki mindent tud, és minden feladatot magas művészi fokon old meg.

Elegendő megjelennie a színen, érezzük, valami fontos fog történni. A *Kurázi mamá*-ban is csak ült szótlanul portékás kocsijának lépcsőjén, s mégis éreztük jelenlétének súlyát, éreztük a drámát, ami elkerülhetetlenül be is következett.

Ha Romhányi Ibi a színpadon ül, akkor ott lényeges dolog fog lejátszódni.

GEROLD László